

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

РУСАЛКІНА ЛЮДМИЛА ГЕОРГІЇВНА

УДК 811.111'276.6:614.233.4

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ**
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Одеса – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

**Науковий
консультант –**

докторка педагогічних наук, професорка,
дійсна членкиня НАПН України

Богущ Алла Михайлівна,

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
завідувачка кафедри теорії і методики дошкільної освіти.

**Офіційні
опоненти –**

докторка педагогічних наук, професорка

Федчишин Надія Орестівна,

Тернопільський національний медичний університет,
завідувачка кафедри іноземних мов;

докторка педагогічних наук, професорка

Морська Лілія Іванівна,

Львівський національний університет імені Івана Франка,
професорка кафедри іноземних мов для природничих
факультетів;

докторка педагогічних наук, професорка

Ковтун Олена Віталіївна,

Національний авіаційний університет,
завідувачка кафедри іноземної філології.

Захист відбудеться «25» березня 2020 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці та на офіційному сайті Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старо-портофранківська, 36.

Автореферат розіслано «24» лютого 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. А. Княжева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Динаміка суспільних процесів зумовлює нові важливі напрями реконструювання освітнього процесу у вищій медичній школі на шляху до підготовки майбутніх фахівців у всіх галузях лікарської діяльності. Модернізація іншомовної підготовки у вищій професійній освіті визначена державною політикою України щодо європейської інтеграції та реформування вищої освіти, зокрема підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, прийняття нового Закону України «Про вищу освіту» (2017 р.), запровадження Національної рамки кваліфікацій (2018 р.) тощо. Об'єктивною реальністю розвитку України сьогодні є розширення міжнародних зв'язків та інтеграція до європейської спільноти. За таких обставин володіння медичними фахівцями іноземними мовами набуває особливого значення. Багатомовність і полікультурність стають необхідними умовами життєдіяльності громадян сучасної Європи, а динамізм суспільних процесів визначає нові стратегічні напрями перебудови освітнього процесу у вищій професійній школі на шляху до становлення майбутніх фахівців у всіх галузях суспільної діяльності та в медичній, зокрема.

Процес змін, який відбувається на початку ХХІ століття в усіх сферах життя, а також в освітній сфері, ставить перед педагогічними кадрами закладів вищої освіти відповідальне завдання – необхідність не тільки здійснювати професійне навчання, а й виховувати всебічно розвинених і свідомих фахівців, рівень знань яких відповідає вимогам сучасного суспільства. Надання медичній галузі міжнародних стандартів можливе за умови підготовки нового покоління фахівців, які професійно володіють іноземними мовами. За сучасними вимогами до професійної діяльності лікарів необхідним є вміння працювати з першоджерелами лікарських засобів, які здебільшого номінуються англійською мовою, що сьогодні є пріоритетною і природно актуалізованою.

Загальні лінгводидактичні аспекти навчання іноземної мови у ЗВО розкрито в дослідженнях О. Бігич, Н. Гальської, Р. Мартинової, Н. Скляренко, О. Тарнопольського, R. Jordan, D. Nunan та ін. Методологічні засади навчання іноземних мов майбутніх фахівців розроблено О. Ковтун, Л. Морською, С. Ніколаєвою, В. Плахотником, О. Поповою, Л. Черноватим та ін. Висвітлено теоретичні аспекти іншомовної підготовки (І. Баценко, С. Ніколаєва, С. Шатілов, M. Halliday, H. Homsy, D. Hymes та ін.), розкрито процес формування англійськомовного соціокультурного (Н. Бориско, Г. Воробйов, Є. Верещагін, В. Костомаров та ін.), культурно-країнознавчого (Л. Голованчук, В. Сафонова, N. Brooks, M. Вурам та ін.), соціолінгвістичного (Н. Ішханян, Д. Левін, G. Brown та ін.), мовного (І. Дроздова, Ю. Тельпуховська), мовно-комунікативного (Т. Симоненко), мовленнєвого (І. Варнавська, Н. Веніг) складників англійськомовної професійної підготовки.

Питання іншомовної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі, надання їй професійно зорієнтованої спрямованості розглядається в роботах Г. Барабанової, О. Бігич, О. Биконі, Г. Гринюк, Я. Дьячкової, І. Задорожної, Л. Зені, О. Квасової, С. Кіржнер, О. Ковтун, Л. Коноplenко, О. Конотоп, Г. Кравчук, Б. Лабінської, Л. Личко, Л. Морської, О. Петрашук, Л. Сажко, І. Секрет, Н. Склярєнко, О. Тарнопольського, Н. Федчишин, О. Хоменка, В. Черниш та ін.

Проблемам навчання іноземних мов студентів-майбутніх лікарів присвячено дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців (О. Гуменюк, К. Єфремова, В. Жаворонкова, О. Іскандарова, Л. Крисак, І. Попова, Х. Цимбровська та ін.).

Результати досліджень учених стали підґрунтям для розроблення методики формування англомовної лінгвістичної компетенції студентів-майбутніх лікарів (В. Борщовецька, Г. Гринюк, І. Каменська, Ю. Семенчук). Натомість зауважимо, що у всіх випадках увага дослідників була спрямована на навчання студентів іноземної мови як навчальної дисципліни, а не як засобу реалізації професійної діяльності, зокрема й у закладах вищої освіти медичної галузі.

Водночас у практиці іншомовної підготовки майбутніх медичних працівників наявна низка суперечностей між: соціальним замовленням суспільства на підготовку висококваліфікованих лікарів, які активно застосовують англійську мову в професійній діяльності, та практикою навчання англійської мови в медичних ЗВО; значним потенціалом змісту навчальної дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» і неготовністю студентів медичних закладів вищої освіти повною мірою використовувати його для власного професійного становлення; усвідомленням майбутніми лікарями потреби в удосконаленні своєї іншомовної підготовки і недостатньою науковою та практичною розробленістю педагогічного супроводу, що сприятиме вирішенню цієї проблеми.

Отже, потреба в системному і послідовному дослідженні проблеми професійної англомовної підготовки майбутніх лікарів, необхідність розв'язання означених суперечностей, соціальна значущість професійно-особистісної здатності майбутніх лікарів забезпечувати якісну медичну допомогу зумовило вибір теми дослідження **«Теоретико-методичні засади англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри педагогіки «Мультиплікативна парадигма професійного становлення фахівців» (№ 0114U007157), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 320/07 від 25.02.2016 р.).

Мета дослідження: науково обґрунтувати методологічні концепти і педагогічні умови англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти та перевірити їх ефективність.

Завдання дослідження:

1. Науково обґрунтувати методологічні концепти і визначити теоретичні засади англomовно-професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти.
2. Розкрити сутність і структуру феномену «англomовна професійна підготовленість майбутніх лікарів».
3. Уточнити поняття «професійна підготовка», «професійна підготовленість», «англomовна професійна підготовка», «англomовно спрямована професійна діяльність».
4. Виявити критерії, показники і схарактеризувати рівні сформованості англomовної професійної підготовленості майбутніх лікарів.
5. Визначити і науково обґрунтувати педагогічні умови англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів.
6. Обґрунтувати модель англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти.
7. Розробити експериментальну методику англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти та експериментально перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження – англomовна професійна підготовка майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – зміст і методика англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти.

Загальна гіпотеза дослідження ґрунтується на залежності формування англomовної професійної підготовленості майбутніх лікарів від реалізації визначених методологічного, теоретичного та методичного концептів (законів, принципів, підходів, змісту, методів і форм організації англomовної професійної підготовки) в освітньому процесі медичних закладів вищої освіти.

Загальну гіпотезу специфіковано в **часткових гіпотезах**. Англomовна професійна підготовка майбутніх лікарів буде ефективною, якщо реалізувати такі педагогічні умови: мотиваційна усталеність та усвідомлення необхідності майбутніми лікарями вивчення англійської мови для подальшої професійної

комунікації; інтеграція фахових та лінгвістичних (англомовної спрямованості) дисциплін в освітньому процесі медичного закладу вищої освіти; створення розвивального англомовного середовища професійного спрямування в медичному закладі вищої освіти; залучення майбутніх лікарів у процесі навчання до активної англомовно спрямованої професійно зорієнтованої діяльності.

Вищезазначена гіпотеза зумовлює такі **методи дослідження**: аналіз, синтез, порівняння й узагальнення емпіричних даних і теоретичних положень, що містяться у фаховій літературі з різних наукових напрямів (педагогіки, психології, соціології, політології, філософії освіти, лінгвістики, лінгводидактики, методики навчання іноземних мов тощо, у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, у тому числі електронні ресурси, а також отримані в дисертаційній роботі результати) для визначення понятійного апарату дослідження, розроблення його теоретичних засад, обґрунтування науково-методичного забезпечення процесу англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти; для розроблення моделі досліджуваного процесу задіяно метод теоретичного моделювання за компетентнісним, комунікативно-діяльнісним і контекстним підходами; з метою конкретизації етапності розгортання наукової ідеї англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти, з'ясування особливостей, тенденцій іншомовної підготовки майбутніх медичних фахівців у системі вищої освіти – історико-логічний метод; порівняльний аналіз – для проведення аналогії у процесі вивчення та зіставлення нормативних документів інституцій Європейського Союзу, Ради Європи, нормативно-правових актів у галузі вищої освіти; метод описової статистики – для опрацювання статистичних даних, різноманітних інформаційних джерел стосовно ролі та місця іноземної мови в сучасному глобалізованому світі взагалі й англомовної підготовки майбутніх лікарів, зокрема; емпіричні методи (спостереження, бесіди, анкетування, тестування) – для діагностики рівнів англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів; педагогічний експеримент (пошуковий, констатувальний, формувальний і прикінцевий етапи) застосовано з метою апробації розроблених моделі й експериментальної методики, що передбачали реалізацію визначених педагогічних умов, перевірки достовірності експериментальних даних; статистичні методи – для оброблення результатів експериментальної роботи.

Провідною ідеєю дослідження виступило положення про те, що цілеспрямована, спеціально організована англомовна професійна підготовка майбутніх лікарів є передумовою збагачення освітньо-виховного потенціалу

медичного ЗВО, одним із чинників формувального впливу на успішну реалізацію англомовно спрямованої професійної діяльності майбутніми лікарями.

Урахування полікультурного простору України в англомовній професійній підготовці майбутніх лікарів передбачає, по-перше, добір навчального матеріалу та розроблення методики відповідно до типологічних і мовних особливостей споріднених і неспоріднених мов, а також функційно-стильову спрямованість медичних текстів; по-друге, активне залучення студентів до англомовного професійно-мовленнєвого спілкування, що мотивує майбутніх лікарів вирішувати професійні завдання засобами англійської мови як на побутовому, так і на професійному рівнях. Запропоновані модель і методика з метою формування їхньої англомовної професійної підготовленості позитивно впливатимуть на процес англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів, сприятимуть успішному входженню майбутніх лікарів в англомовно спрямовану професійну діяльність.

Концепція дослідження. Англомовна професійна підготовка майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти є спеціально організованим, керованим і вимірюваним процесом, що спрямований на оволодіння студентами англомовними професійними знаннями, практичними вміннями і навичками, набуття досвіду англомовного професійного спілкування у сфері медичної освіти.

Вивчення та аналіз стану англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у теорії і практиці вищої медичної освіти, з одного боку, та вимоги Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, державних документів з мовної освіти у ЗВО України, з іншого, дали підстави дійти висновку щодо недостатньої англомовної спрямованості професійної підготовки майбутніх лікарів. Успішність англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів залежить від того, наскільки у змісті та методиці експериментального навчання буде забезпечена реалізація визначених педагогічних умов. Концепція дослідження ґрунтується на трьох взаємопов'язаних концептах – методологічному, теоретичному і технологічному, що сприяють реалізації провідної ідеї.

Методологічний концепт позиціонує філософські положення теорії наукового пізнання щодо єдності свідомості й діяльності, мови, мовлення і мислення у професійному становленні особистості. Загальною методологічною спрямованістю дослідження виступили закони діалектики (єдності й боротьби протилежностей, перехід кількісних змін в якісні, заперечення заперечення), закономірності та принципи наукового пошуку в діалектичному розвитку суспільних процесів, їх відбиття у структурі цілісності і способах їх

функціонування. Методологічні засади дослідження специфікують категоріально-аспектний аналіз англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів, акумулюють філософське підґрунтя, репрезентуючи взаємозв'язок таких наукових підходів: компетентнісного, що забезпечує підготовку майбутніх компетентних фахівців у галузі медичної освіти, здатних успішно здійснювати англomовну професійну діяльність відповідно до чинних державних стандартів; комунікативно-діяльнісного підходу, який зорієнтований на навчання англійської мови в процесі комунікації, формування мовної особистості, яка володіє мовленнєвими (як рідною, так і англійською мовами) вміннями комунікативно виправдано користуватися мовними / іншомовними засобами в різних ситуаціях професійного спілкування з позиції діяльнісного підходу. У його контексті комунікація розглядається як діяльність професійного спілкування, якій притаманні всі її характеристики: цілеспрямованість, умотивованість, структурність, цілісність, змістовність, операціональність, результативність; контекстного підходу, який дозволяє скоротити термін адаптації молодого спеціаліста-майбутнього лікаря до повноцінного виконання англomовно спрямованої професійної діяльності, а також змінює спрямованість навчання на досягнення практичного результату. Побудова процесу англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів за технологією контекстного навчання дозволяє максимально наблизити зміст і процес освітньої діяльності майбутніх лікарів до майбутньої англomовної професійної взаємодії, сприяє подоланню суперечностей між індивідуальним характером освітньої роботи студента, його розвитком і майбутнім колективним спрямуванням англomовної професійної діяльності, що передбачає взаємодію та спілкування фахівців англійською мовою, особистий внесок кожного в досягнення колективних цілей щодо англomовно спрямованої професійної діяльності.

Теоретичний концепт ґрунтується на засновничому положенні, згідно з яким англomовна професійна підготовка майбутніх лікарів є цілісною, динамічною і нелінійною педагогічною системою (О. Абдуліна, Н. Дем'яненко, Л. Хомич та ін.). Враховано визначені вченими теоретичні засади англomовної професійної підготовки (С. Ніколаєва), зміст професійно зорієнтованого навчання англійської мови в немовному закладі вищої освіти (М. Озерова, О. Тарнопольський), базові складники комунікативної підготовленості майбутніх фахівців і принципи її формування (Г. Барабанова, Д. Ізаренков), принципи відбору й організації навчального матеріалу (Н. Жданова, О. Устименко, Р. Robinson), а також теорію і методику навчання іноземної мови в професійних закладах вищої освіти, яку дослідили О. Бігіч, В. Бухбіндер,

О. Ковтун, Л. Крисак, Л. Морська, С. Ніколаєва, Є. Пассов, О. Попова, Н. Федчишин та ін.

Теоретичними засадами виступили провідні положення таких наук, як:

– філософії, що дало можливість дослідити сутнісний бік феноменів «професійна підготовка», «професійна підготовленість», «англомовна професійна підготовка», «англомовна професійна підготовленість», «англомовно спрямована професійна діяльність», вивчити їх на основі зіставлення з категоріями одного порядку, як-от: діяльність, мова, мовлення, спілкування, навичка, вміння;

– психології, що дозволило враховувати в освітньому процесі психологічні чинники англомовної професійної діяльності майбутнього лікаря (потреба діяти швидко через необхідність надання невідкладної допомоги пацієнту, інформаційне перевантаження, стресові умови роботи);

– дидактики, що дало можливість майбутнім лікарям оволодіти загальними закономірностями освітнього процесу, усвідомити теоретичні засади їхньої англомовної професійної підготовки в медичному закладі вищої освіти, дозволило дібрати відповідні принципи (формування англомовної професійної підготовленості, відбору та організації навчального матеріалу); методи (аналіз, синтез, порівняння й узагальнення емпіричних даних і теоретичних положень), теоретичного моделювання на основі компетентнісного, комунікативно-діяльнісного і контекстного підходів; історико-логічний метод; порівняльний аналіз; метод описової статистики; емпіричні методи (спостереження, бесіди, анкетування, тестування); педагогічний експеримент (пошуковий, констатувальний, формувальний і прикінцевий етапи, статистичні методи) і форми (індивідуальні, групові, колективні) англомовної професійно спрямованої освітньої діяльності майбутніх лікарів.

Технологічний концепт передбачав розроблення експериментальної моделі та методики формування англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів, яка ґрунтується на методологічних підходах і різноманітних методах інтерактивної англомовної професійно зорієнтованої освітньої діяльності майбутніх лікарів.

Експериментальна база дослідження: Одеський національний медичний університет, Львівський національний медичний університет, Тернопільський державний медичний університет, Державний заклад «Дніпропетровська медична академія». На різних етапах експериментально-дослідною роботою було охоплено понад 300 студентів-майбутніх лікарів, 20 викладачів закладів вищої медичної освіти України, 60 лікарів-практиків медичної галузі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше розроблено й науково обґрунтовано методологічні концепти (компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, контекстний підходи) та теоретичні засади формування англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти; розкрито сутність і структуру феномену «англомовна професійна підготовленість майбутніх лікарів»; виявлено компоненти (лінгвістичний, соціолінгвістичний, соціокультурний, прагматичний), критерії (мовний, перцептивно-мовленнєвий, інформаційно-мовленнєвий, інформаційно-відтворювальний) із відповідними показниками, схарактеризовано рівні англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів (високий, достатній, задовільний, низький); визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів (мотиваційна усталеність та усвідомлення необхідності майбутніми лікарями вивчення англійської мови для подальшої професійної комунікації; інтеграція фахових та лінгвістичних (англомовної спрямованості) дисциплін в освітньому процесі медичного ЗВО; створення розвивального англомовного середовища професійного спрямування в медичному закладі вищої освіти; залучення майбутніх лікарів у процесі навчання до активної англомовно спрямованої професійно зорієнтованої діяльності); розроблено й обґрунтовано модель англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних ЗВО з відповідними етапами (мотиваційний, діяльнісний, комунікативно-тренувальний, рефлексійно-оцінний); уточнено поняття «професійна підготовка», «професійна підготовленість», «англомовна професійна підготовка», «англомовна професійна підготовленість», «англомовно спрямована професійна діяльність», подальшого розвитку набули теорія і методика англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблено діагностувальну та експериментальну методики англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів, елективний курс «Англомовно спрямована професійно-мовленнєва діяльність лікаря», програму засідань клубу англійської мови, комунікативного тренінгу; кейс-стаді, рольові й ділові ігри, вправи, ситуативні завдання, мовні ігри тощо.

Основні результати експериментального дослідження, зокрема програма елективного курсу, система інтерактивних методів і комунікативних завдань (лекції-візуалізації, лекції з проблемними питаннями, бесіди, дискусії, комплекс мовних і комунікативних вправ, професійно спрямовані мовленнєві ситуації, сценарії рольових і ділових ігор, аналіз проблемних медичних ситуацій тощо) можуть бути використані в освітньому процесі англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів як у медичних закладах вищої освіти, так і в

післядипломній освіті лікарів-практиків.

Особистий внесок автора в роботах у співавторстві полягає в обґрунтуванні застосування комунікативного підходу в навчанні іноземних мов у медичному ЗВО [27]; у з'ясуванні мотивації щодо вивчення іноземних мов у студентів медичних вишів [28]; у визначенні напрямів англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів [36].

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Одеського національного медичного університету (довідка про впровадження № 17-06 від 13 червня 2019 р.), Української медичної стоматологічної академії («УМСА») (довідка про впровадження № 01-01/457 від 30 січня 2019 р.), Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського (акт про впровадження № 01/97 від 17 січня 2019 р.), Івано-Франківського національного медичного університету (довідка про впровадження № 11/6/28 від 11 січня 2019 р.), Державного закладу «Дніпропетровська медична академія» (довідка про впровадження № 7 від 14 січня 2019 р.), Львівського національного медичного університету (довідка про впровадження № 6 від 17 січня 2019 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження обговорено на науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних*: «Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи» (Полтава, 2016), «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти» (Одеса, 2016), «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти» (Варшава, 2016), «Лінгвістична підготовка студентів нефілологічних спеціальностей вищих навчальних закладів у контексті Болонського процесу та Загальноєвропейських рекомендацій з вивчення, викладання та оцінювання мов» (Одеса, 2016, 2017), «Трансформаційні процеси в освіті та медицині: вітчизняний та зарубіжний контекст» (Тернопіль, 2018), «Актуальні проблеми навчання іноземних студентів» (Дніпро, 2019); *усеукраїнських*: «Гуманітарна складова у світлі сучасних освітніх парадигм» (Харків, 2016), «Актуальні питання вищої медичної освіти в Україні» (Тернопіль, 2018), «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі» (Вінниця, 2018), «Формування сучасної концепції викладання природничих дисциплін у медичних освітніх закладах» (Харків, 2018), «Українська культура ХХ–ХХІ століття: екзистенційний, компаративний та гендерний аспекти» (Одеса, 2018).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 38 наукових працях (3 – у співавторстві), із них: одна монографія, 18 статей – у фахових виданнях України, 4 – в періодичних

наукових зарубіжних виданнях, 13 – апробаційного характеру, 2 – додатково відображають результати дослідження.

Кандидатська дисертація з теми «Формування умінь англомовного ділового спілкування у майбутніх лікарів» зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови) захищена у 2014 р. у Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використано.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (614 найменувань, із них 18 – іноземними мовами), 9 додатків на 12 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 444 сторінки, обсяг основного тексту – 421. Робота містить 13 таблиць і 7 рисунків, що обіймають 18 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження, розкрито концепцію, висвітлено наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, подано відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження, структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі дисертаційної роботи «**Теоретичні засади англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів**» представлено результати аналізу наукового фонду з досліджуваної проблеми, розглянуто й уточнено сутність понять «професійна підготовка», «англомовна професійна підготовка», «професійна підготовленість», «англомовно спрямована професійна діяльність».

Проаналізовані дослідження вітчизняних науковців (О. Бігіч, О. Ковтун, Л. Морська, О. Тарнопольський, Н. Федчишин та ін.) охоплюють як широке коло теоретико-методичних проблем з формування професійної іншомовної готовності студентів медичного ЗВО загалом, так і конкретні напрями підготовки майбутніх лікарів до професійного іншомовного спілкування, розвитку їхніх риторичних умінь, використання новітніх технологій та інтерактивних методик у процесі іншомовної підготовки майбутніх лікарів (А. Єрохова, Л. Запоточна, Ю. Момот, Г. Сагалюк, Р. Слухенська). Водночас зазначені наукові праці стосуються лише окремих аспектів іншомовної комунікативно-стратегічної підготовки і не відображають специфіку

професійної англomовної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти.

Професійну підготовку розглядаємо як цілеспрямований педагогічний процес, спрямований на озброєння майбутніх фахівців системою професійних знань, умінь і навичок, формування у них професійно значущих якостей особистості, які відповідають вимогам професії та сприяють успішному здійсненню професійної діяльності.

Англomовну професійну підготовку майбутніх лікарів розуміємо як цілеспрямований процес засвоєння ними англomовних лінгвістичних, соціокультурних, краєзнавчих, науково-медичних знань, специфічно медичних умінь і навичок, усвідомлення важливості професії лікаря, сформованих професійних якостей особистості, що дозволяють майбутнім лікарям вільно спілкуватись англійською мовою з пацієнтами, зарубіжними колегами, здійснювати міжкультурні (міжнародні) професійні контакти.

Підготовленість, суголосно з Т. Осиповою, розглядаємо як результат підготовки, складне полікомпонентне професійно-зорієнтоване утворення, що характеризує цілісність особистості з наявними у неї професійними знаннями, вміннями і навичками, ціннісними настановами та усталеною позитивною мотивацією на здійснення професійної діяльності.

Професійну підготовленість майбутніх лікарів тлумачимо як результат цілеспрямованої професійно-медичної підготовки в медичних закладах вищої освіти, у процесі якої майбутній лікар набуває системи професійних знань, умінь і навичок, сформованих професійних якостей особистості, що зумовлені специфікою діяльності лікаря, здатністю надавати своєчасну медичну допомогу пацієнтам.

Англomовно спрямовану професійну діяльність майбутніх лікарів потрактуємо як виявлення різних форм активності майбутніх лікарів як суб'єктів англomовно спрямованої професійної діяльності, що визначається соціально значущими результатами в медично-лікувальній сфері, відповідальність за які несе лікар (як суб'єкт цієї діяльності).

Встановлено, що англomовна професійна підготовка майбутніх лікарів попри активного її вивчення дослідниками і нині є предметом зацікавленості науковців, оскільки практично всі параметри цього педагогічного явища зумовлені змінними рисами і своєрідністю соціально-педагогічного стану становлення суб'єкта такої діяльності та специфікою фахової зорієнтованості. Враховано, що освітньо-професійний потенціал вищої медичної школи, як і процес його реалізації, зумовлені науковим підґрунтям, де визначальними є конструктивні методологічні орієнтири.

У другому розділі **«Методологічні засади англomовної професійної**

підготовки майбутніх лікарів» обґрунтовано методологічні концепти англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти; схарактеризовано методологічні підходи (компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, контекстний) у процесі реалізації експериментальної методики.

У педагогіці вищої школи усталився компетентнісний підхід до якісної підготовки майбутніх фахівців (Н. Бібік, О. Бігіч, А. Богуш, Є. Бондаревська, І. Зимня, Л. Калмикова, О. Копусь, М. Пентилюк, А. Хуторської та ін.), що маніфестовано в сучасних державних стандартах вищої медичної освіти. З-поміж професійних компетенцій і компетентностей у майбутніх лікарів передбачено сформуванню здатність розуміти й усвідомлювати цінність і значущість професії лікаря, компетентно вирішувати наукові й професійні спеціалізовані (медичні) проблеми, відповідальність за результати професійної діяльності лікаря, здатність до толерантної взаємодії з пацієнтами в процесі англomовно спрямованої професійної діяльності, усвідомлення необхідності володіння іноземною мовою професійного спрямування, здійснення комунікації рідною й іноземною (англійською) мовами.

Комунікативний підхід до мовно-професійної освіти (А. Артемов, Ф. Бацевич, А. Богуш, М. Вашуленко, М. Оліяр, М. Пентилюк та ін.) студіюється вченими із сучасним розумінням мети навчання мови (як рідної, так й іноземної) у процесі комунікації. Комунікація розглядається як діяльність спілкування, а комунікативно-мовленнєва англomовно-спрямована діяльність майбутніх лікарів є складним інтегрованим формалізованим (зумовленим медичною сферою) видом специфічної професійної діяльності в медичній галузі, яка передбачає оволодіння майбутніми лікарями системою комунікативних стратегій і тактик у процесі взаємодії у системах «лікар-пацієнт», «пацієнт-лікар» та медичною термінологією як рідною, так й іноземною (англійською) мовами.

Побудова експериментальної роботи з англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів за контекстним підходом (Н. Борисова, А. Вербицький, Т. Дубовицька, О. Ковтун, Н. Лаврентьєва, Т. Сорокіна, В. Тенішева та ін.) передбачала максимальне наближення змісту і процесу освітньої діяльності студентів до майбутньої англomовної взаємодії лікаря з пацієнтами, тобто відбувалось упровадження в освітній процес медичних закладів вищої освіти «квазіпрофесійної діяльності» (О. Ковтун) англomовної спрямованості. Стимулом такої діяльності виступила квазіпрофесійна комунікативна потреба щодо оволодіння майбутніми лікарями професійно-спрямованим англійським мовленням.

У третьому розділі **«Англomовна професійна підготовка майбутніх**

лікарів» специфіковано англomовну професійну підготовку майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти, розкрито сутність і структуру феномену «англomовна професійна підготовленість майбутніх лікарів», схарактеризовано педагогічні умови англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних ЗВО.

З'ясовано (О. Гаврилюк, І. Марковіна, А. Салміна та ін.), що медичні фахівці, зокрема лікарі, стикаються з певними труднощами в процесі обробки інформації з іншомовних джерел та в процесі спілкування з іншомовними пацієнтами і колегами. Одним із напрямів модернізації вищої медичної освіти в Україні є врахування прогресивних ідей і здобутків у галузі медицини країн Європи.

Державними стандартами вищої медичної освіти передбачено не тільки формування професійних компетентностей у майбутніх фахівців медичної галузі, а й умінь співпрацювати із зарубіжними партнерами, вільно спілкуватися як державною, так і (щонайменше однією) іноземною мовою, користуватись аутентичними текстами з наукової медичної літератури тощо. Зазначимо, що володіння англійською мовою підвищує «конвертованість освіти», відкриваючи для майбутніх лікарів можливість стажування чи спеціалізації у країнах Західної Європи, Канади, США. Поряд з цим виявлено, що основними недоліками англomовної підготовки студентів у медичних закладах вищої освіти є: відсутність сучасних автентичних та інформативно ємних навчальних матеріалів; низький рівень мотивації майбутніх лікарів щодо оволодіння англійською мовою як важливого засобу отримання інформації за фахом; позиція педагога як транслятора знань і позиція студента як об'єкта педагогічного впливу, що виражається в його орієнтуванні на відтворення готових знань; недостатнє використання викладачами інноваційних форм, методів і засобів навчання. Отже, актуальним залишається пошук шляхів підвищення ефективності англomовної професійної підготовки студентів медичних ЗВО, результатом якої визначено англomовну професійну підготовленість.

Англomовну професійну підготовленість характеризуємо як складне полікомпонентне англomовне професійно-зорієнтоване особистісне утворення зі сформованими специфічними професійними особистісними якостями, набутою системою наукових медичних знань, сформованих англomовних професійно-зорієнтованих мовленнєвих умінь і навичок, позитивно налаштованою мотивацією до майбутньої англomовної професійної діяльності, здатністю надавати лікарську допомогу пацієнтам у процесі міжособистісного спілкування як рідною, так і англійською мовами. Її структуру складають лінгвістичний, соціолінгвістичний, соціокультурний і прагматичний

компоненти.

Лінгвістичний компонент англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів передбачає знання лексики, фонетики, синтаксису, а також знання, пов'язані з іншими аспектами мовної системи, незалежно від соціолінгвістичних варіацій і прагматичних функцій, які вони виконують. Стосовно медичної галузі лінгвістичний компонент передбачає знання медичних термінів, загальноживаної лексики, граматичних структур, правил їх вживання, а також вміння і навички застосування цих знань під час здійснення англомовно спрямованої професійної діяльності.

Соціолінгвістичний компонент англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів пов'язаний із соціокультурними умовами використання англійської мови, до яких належать: дотримання правил поведінки в суспільстві, норми ввічливості, правила, які регулюють взаємовідносини між різними поколіннями, статями, класами і соціальними групами, а також мовна кодифікація основних норм і ритуалів, прийнятих у суспільстві. Цей компонент визначається здатністю мовця вибирати й використовувати адекватну лінгвістичну форму і спосіб висловлювання залежно від умов комунікативної ситуації, комунікативної мети й намірів, соціальних і функціональних ролей комунікантів, взаємин між ними. Він передбачає знання характерних рис поведінки і норм, що регулюють взаємини між співробітниками в межах колективу закладу охорони здоров'я, правил поведінки й етикету, прийнятих у медичній галузі, засад міжкультурного спілкування лікарів різного профілю в конкретних ситуаціях; екстралінгвістичні знання.

Соціолінгвістичний компонент англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів нерозривно пов'язаний із соціокультурним, який учені-методисти (Н. Бориско, Л. Голованчук, Є. Пассов, П. Сисоєв та ін.) вважають пріоритетним. Означений компонент передбачає обізнаність з національно-культурною специфікою мовної поведінки носіїв мови, тих елементів соціально-культурного контексту, які релевантні для породження й сприйняття мови щодо її носіїв, а саме: звичаї, традиції, правила, норми, соціальні умовності, ритуали, країнознавчі знання, здатність користуватися ними для досягнення мети спілкування.

Прагматичний компонент англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів передбачає вміння інтерпретувати і самостійно породжувати цілісні тексти, що розгортаються у певному контексті, та використовувати моделі спілкування, дотримуючись вимог зв'язності, логічної організації і риторичної ефективності висловлювань.

Визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів в умовах сучасних медичних закладів

вищої освіти: мотиваційна усталеність та усвідомлення необхідності майбутніми лікарями вивчення англійської мови для подальшої професійної комунікації; інтеграція фахових та лінгвістичних (англомовної спрямованості) дисциплін в освітньому процесі медичного ЗВО; створення розвивального англомовного середовища професійного спрямування в медичному закладі вищої освіти; залучення майбутніх лікарів у процесі навчання до активної англомовно спрямованої професійно зорієнтованої діяльності.

Встановлено, що мотивацію студентів сучасних медичних закладів вищої освіти до вивчення іноземної мови, зокрема англійської, як інструмента міжкультурної комунікації з представниками інших країн, доцільно стимулювати низкою таких спонукань: прикладна потреба знань англійської мови для вдалої реалізації себе як досвідченого фахівця у майбутній професії; прагнення відчувати себе конкурентоспроможним фахівцем на ринку праці; інтерес до інших країн світу, рівня медичного обслуговування в них і медичної науки в цілому.

У четвертому розділі «**Англомовна підготовка майбутніх лікарів у сучасних медичних закладах вищої освіти**» з'ясовано стан англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у сучасних медичних закладах вищої освіти, прописано результати пошуково-розвідувального етапу експерименту, схарактеризовано критерії з відповідними показниками та рівні англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів.

Результати пошуково-розвідувального етапу експерименту (анкетування лікарів-практиків, студентів медичних закладів вищої освіти, аналіз варіативних програм з англійської мови та навчальних посібників) засвідчили незадовільний стан англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів, здебільшого відсутня професійно-англомовна спрямованість у змісті наявного програмно-методичного забезпечення підготовки майбутніх лікарів у сучасних медичних закладах вищої освіти.

У дослідженні визначено критерії із відповідними показниками англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів, як-от:

- мовний критерій із показниками: лексичний – обізнаність із медичною термінологією в межах англійської і латинської мов; здатність використовувати медичну термінологію в академічній і професійній сферах;

- граматичний – обізнаність із граматичною будовою англійської мови; здатність практично застосовувати словотворчі моделі, словозмінні форми, реалізовувати англомовні вислови за різними типами зв'язку на основі лексичного матеріалу;

- фонетичний критерій із показниками – обізнаність із фонетичною системою англійської мови, здатність коректно вимовляти мовні одиниці;

- перцептивно-мовленнєвий критерій: здатність сприймати медично зорієнтовану англomовну інформацію на слух; здатність читати (сприймати) професійно спрямовану інформацію з англomовних паперових та електронних джерел;

- інформаційно-мовленнєвий критерій із показниками – здатність орієнтуватися в умовах спілкування англійською мовою і відповідно до них планувати мовлення; забезпечувати зворотний зв'язок і добирати адекватні засоби передавання змісту професійно спрямованої англomовної інформації;

- інформаційно-відтворювальний критерій – здатність передавати на письмі професійно зорієнтовану інформацію англійською мовою; здатність письмово оформлювати професійну англomовну документацію (медичні картки, історії хвороб, рецепти тощо).

На підставі презентованих критеріїв і показників було визначено та схарактеризовано рівні англomовної професійної підготовленості майбутніх лікарів (високий, достатній, задовільний, низький) і дана їм якісна характеристика.

Майбутні лікарі високого рівня англomовної професійної підготовленості володіють ґрунтовними знаннями щодо фонологічної, лексичної, граматичної систем англійської мови; уміють розпізнавати й адекватно використовувати медичну англійську термінологію в академічній та професійній сферах відповідно до правил граматичної будови англійської мови, комунікативної ситуації медичної спрямованості. Майбутні лікарі свідомо застосовують інтегративні знання щодо лінгвістичних і невербальних засобів побудови та презентації підготовленого й непідготовленого усного і писемного монологічного та діалогічного англійського мовлення; розуміють на слух загальний зміст англomовного матеріалу медичної спрямованості, комунікативний намір співрозмовника й адекватно реагують на його репліки; виокремлюють необхідну інформацію та розуміють зміст англійського тексту в різних видах і формах читання. Зміст, логічна побудова і мовне оформлення англomовного мовлення майбутніх медиків вирізняються лексичним багатством та варіативністю граматичних форм і конструкцій. Студенти медичних закладів вищої освіти цього рівня англomовної професійної підготовленості легко і швидко перемикаються з англійської на українську мову і навпаки; володіють лексичним інструментарієм; вдало прогнозують смислове, лексичне і синтаксичне оформлення англomовних висловлювань, визначають стратегію, тактики, порядок і сутність дій майбутнього лікаря; обізнані з психолінгвістичними особливостями реалізації англійсько-українського й українсько-англійського усного та письмового видів перекладу. Студенти

синхронно сприймають письмовий / усний вихідний англійський текст медичної спрямованості та усно відтворюють його мовою перекладу українською чи навпаки, з використанням системи послідовного перекладу; вміло здійснюють компресію і декомпресію тексту. Студенти медичних закладів вищої освіти цього рівня обізнані з різновидами, структурою та функціями одномовних (англо-англійських, українсько-українських) і двомовних (англо-українських, українсько-англійських) довідково-лексикографічних електронних і друкованих джерел; оперативно та вправно орієнтуються і діють в англомовній професійній ситуації; виявляють самостійність і креативність у розв'язанні професійних англомовних завдань майбутнього лікаря.

Студенти медичних закладів вищої освіти достатнього рівня англомовної професійної підготовленості обізнані із фонологічною, лексичною, граматичною системами англійської мови, натомість припускають незначні неточності під час передання змісту окремих мовних одиниць англійською мовою, у них наявні подекуди орфографічні й орфоепічні незначні помилки (порядок слів в англійських реченнях). Майбутні лікарі здебільшого застосовують інтегративні знання щодо лінгвістичних і невербальних засобів побудови та презентації підготовленого й непідготовленого усного і писемного діалогічного та монологічного англійського мовлення медичної спрямованості, водночас спостерігаються окремі відхилення від формату комунікативної ситуації; без значних зусиль розуміють на слух основну думку, загальний зміст медичного англомовного матеріалу, комунікативний намір співрозмовника, адекватно реагують на його репліки; ідентифікують необхідну інформацію та розуміють зміст англомовного медичного тексту в різних видах читання, проте не завжди ефективно використовують усі його форми. Студенти медичних закладів вищої освіти цього рівня англомовної професійної підготовленості вміють перемикатися з англійської мови на українську і навпаки; здебільшого володіють лексичним медичним інструментарієм, хоча й подекуди помиляються у здійсненні смислового, лексичного і синтаксичного оформлення англомовних висловлювань; визначають загальну стратегію, порядок і сутність дій майбутнього лікаря, водночас у мовленні помітні поодинокі помилки в адаптуванні англомовного лінгвістичного матеріалу до певної ситуації; відчують незначні труднощі у використанні системи скоропису; загалом уміють здійснювати компресію і декомпресію медичного тексту. Майбутні лікарі, які засвідчили достатній рівень англомовної професійної підготовленості обізнані з різновидами, структурою та функціями одномовних і двомовних довідково-лексикографічних електронних і друкованих джерел у межах англійської та української мов; користуються довідковою та спеціальною

медичною літературою, хоча припускають певні помилки у трансформуванні отриманої інформації засобами мови перекладу (подекуди неадекватно обирають слово / термін, некоректно декодують окремі відрізки англомовної інформації); уміють опрацьовувати бітексти і термінологічні бази даних у межах англійської та української мов, виявляти типові текстові та перекладацькі помилки, корегувати їх. Майбутні лікарі цього рівня англомовної професійної підготовленості оперативно і вправно орієнтуються та діють у професійно-спрямованій ситуації, натомість можуть припускати окремі неточності або поодинокі відхилення від робочого режиму.

У студентів медичних закладів вищої освіти задовільного рівня медичних закладів вищої освіти задовільного рівня англомовної професійної підготовленості недостатні знання щодо фонологічних, лексичних, граматичних систем англійської мови; вони припускають неточності у визначенні лінгвістичних явищ; подекуди невдало вживають або змішують синоніми, антоніми, не розмежовують омонімію і полісемію, в їхньому англійському мовленні наявні орфографічні огріхи; відчують труднощі в написанні англійських медичних термінів; наявні непоодинокі помилки у виборі часу і стану англійських дієслів, побудові англійських складнопідрядних і окремих складносурядних речень. Майбутні лікарі поверхнево обізнані із засобами відтворення англомовної специфіки в тексті перекладу. У них не сформовано інтегративні знання щодо засобів побудови і презентації підготовленого та непідготовленого усного й писемного діалогічного і монологічного англійського професійного мовлення; наявні неточності та відхилення від формату комунікативної ситуації; вони відчують труднощі у сприйманні на слух окремих англомовних текстів через незнання деяких лексичних і/або граматичних одиниць; не в усіх текстах ідентифікують комунікативний намір співрозмовника, подекуди неадекватно реагують на його репліки; частково порушують зміст, логічну побудову й мовні норми оформлення англійських підготовлених і непідготовлених усних і писемних висловлювань медичної тематики; не завжди розуміють повний зміст англійського тексту в різних видах читання. Студенти медичних закладів вищої освіти цього рівня сформованості англомовної професійної підготовленості недостатньо оволоділи лексико-граматичною будовою англомовного мовлення; відчують труднощі в переході з англійської на українську мови і навпаки; недостатньо володіють лексичним інструментарієм; у них наявні помилки у прогнозуванні смислового та лексичного оформлення англомовних висловлювань; студенти цього рівня англомовної професійної підготовленості потребують допомоги у визначенні загальної стратегії, тактики, порядку і сутності дій майбутнього лікаря; трапляються непоодинокі помилки в

адаптуванні лінгвістичного матеріалу до певної ситуації; через незнайомі слова, складні граматичні конструкції студенти порушують процес здійснення усного й письмового перекладу, спотворюють зміст тексту оригіналу; неспроможні синхронно сприймати англійські / українські тексти та відтворювати їх мовою перекладу; невдало здійснюють компресію і декомпресію тексту; припускаються композиційних і синтаксичних помилок у письмовому відтворенні змісту оригінального медичного тексту; відчувають значні труднощі в користуванні довідковою та спеціальною літературою під час добору необхідної медичної англомовної інформації, некоректно декодують її; ігнорують наявність типових текстових і перекладацьких помилок, не корегують їх. Майбутні лікарі цього рівня англомовної професійної підготовленості невпевнено орієнтуються та діють в англомовних професійно-спрямованих ситуаціях.

У студентів медичних закладів вищої освіти низького рівня досліджуваної підготовленості недостатні знання із фонології, лексики, граматичних систем англійської мови медичної галузі; вони не розпізнають і не використовують основну медичну термінологію в академічній та професійній сферах; у них наявні орфографічні огріхи в межах англійської мови, у розпізнаванні подібних за написанням слів; порушують правила англійської граматики. У майбутніх лікарів спостерігається неспроможність ідентифікувати та відтворювати адекватними засобами англійську специфіку комунікативної ситуації в українському тексті перекладу і навпаки. Ці студенти медичних закладів вищої освіти здебільшого відхиляються від формату комунікативної ситуації; припускають фактичні неточності під час тлумачення загального змісту і деталей англомовного медично спрямованого матеріалу; вони не спроможні ідентифікувати комунікативний намір співрозмовника; порушують зміст, логічну побудову підготовлених усних і писемних англомовних висловлювань. Студенти медичних закладів вищої освіти цього рівня англомовної професійної підготовленості відчувають значні труднощі в переході з англійської мови на українську та навпаки; почасти володіють лексичним інструментарієм; припускають суттєві помилки у прогнозуванні англомовних висловлювань; не докладають зусиль у визначенні загальної стратегії і сутності дій майбутнього лікаря; не сприймають відрізки письмового вихідного англійського медичного тексту, що містять складні граматичні структури, спеціалізовану лексику, незнайомі слова / словосполучення; неспроможні синхронно сприймати змістове й інтонаційне оформлення англійського / українського тексту та відтворювати його мовою перекладу; припускають грубі помилки в письмовому відтворенні змісту оригінального тексту. Вони поверхнево обізнані з різновидами, структурою та функціями

одномовних і двомовних лексикографічних електронних і друкованих джерел; не вміють опрацьовувати бітексти й термінологічні бази даних у межах англійської та української мов; у них відсутні вміння виявляти типові текстові помилки та редагувати їх в англomовному медичному тексті. Майбутні лікарі цього рівня англomовної професійної підготовленості не орієнтуються в англomовній професійно-спрямованій ситуації, відхиляються від робочого режиму.

До кожного показника за кожним критерієм було розроблено систему вправ для з'ясування наявного рівня англomовної професійної підготовленості майбутніх лікарів. За результатами виконання студентами медичних закладів вищої освіти серії діагностувальних завдань на констатувальному етапі дослідження було одержано такі дані: високий рівень англomовної професійної підготовленості продемонстрували 10,14% студентів медичних закладів вищої освіти експериментальної і 11,18% – контрольної груп, достатній рівень засвідчили 14,86% респондентів експериментальної та 15,13% – контрольної груп, на задовільному рівні виявлено 37,84% студентів медичних закладів вищої освіти експериментальної і 38,16% – контрольної груп, на низькому рівні було 37,16% майбутніх лікарів експериментальної та 35,53% – контрольної груп. Достовірність одержаних даних підтверджено за λ -критерієм Колмогорова-Смирнова.

У п'ятому розділі **«Експериментальне дослідження англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів»** розроблено й апробовано модель та експериментальну методику англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів, здійснено порівняльну характеристику рівнів сформованості англomовної професійної підготовленості майбутніх лікарів; узагальнено та статистично перевірено результати експериментального дослідження.

Безпосередньо експериментальній роботі передували семінари з викладачами лінгвістичних («Англійська мова (за професійним спрямуванням)»), «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Латинська мова») і фахових («Анатомія», «Гістологія», «Фармакологія») навчальних дисциплін, яких було задіяно у формуальному етапі експерименту. Було прочитано лекції «Сутність і специфіка англomовної професійно спрямованої підготовки майбутніх лікарів», «Міжпредметні зв'язки щодо англomовної спрямованості викладання професійних фахових дисциплін». Проведено тренінги: «Англійська мова в професійній діяльності майбутніх лікарів», «Комунікативні бар'єри в англomовній професійній взаємодії лікаря з пацієнтами».

На пропедевтичному етапі було розроблено елективний курс (за вільним вибором студентів) «Англомовно спрямована професійно-мовленнєва діяльність лікаря».

На формувальному етапі було розроблено модель (див. рис.) англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів, яка обіймала мету, методологічні підходи, етапи, педагогічні умови, форми і методи, критерії і результати експериментальної роботи. Формування англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів в умовах медичних закладів вищої освіти відбувалося за такими етапами: мотиваційний, діяльнісний, комунікативно-тренувальний, рефлексійно-оцінний.

На мотиваційному етапі студенти працювали за змістом елективного курсу «Англомовно спрямована професійно-мовленнєва діяльність лікаря». На першій лекції «Англійська мова в професійній діяльності сучасного лікаря» студентів було залучено до дискусії і вирішення проблемних ситуацій, які можуть бути випадковими в діяльності лікаря, зокрема з іншомовними пацієнтами («Випадок у транспорті», «На пляжі», «Травмований перехожий», «Подорож країнами Європи» тощо). Після лекції на практичному занятті студенти медичних закладів вищої освіти взяли участь у круглому столі «Для чого потрібна лікарю англійська мова?», а також у тренінгу «Англомовні комунікативні моделі взаємодії лікаря з пацієнтом».

На цьому етапі було проведено лекції-візуалізації з тем «Мовленнєвий етикет лікаря в англомовному спілкуванні» та «Комунікативні моделі взаємодії лікаря з пацієнтами». Для самостійної роботи майбутні лікарі одержали завдання скласти тематичні словнички професійної лексики англійською мовою. У ході лекцій студентам пропонувалося розв'язувати проблемні ситуації взаємодії лікаря з пацієнтами («Перше знайомство з пацієнтом», «Іноземний пацієнт на прийомі у лікаря», «Чому пацієнт не виконав призначення лікаря?», «Ввічливі слова і звороти», «Англійські приказки медичної спрямованості» тощо).

У змісті лекції «Національні й релігійні особливості захворювань та їх лікування» студенти медичних закладів вищої освіти наводили приклади із запропонованої викладачем літератури, з Інтернету, висловлювали своє ставлення, пропонували дії лікаря в екстремальних ситуаціях. На цьому етапі було реалізовано педагогічну умову «Мотиваційна усталеність та усвідомлення необхідності майбутніми лікарями вивчення англійської мови для подальшої професійної комунікації».

На діяльнісному етапі студенти залучалися до англомовно спрямованої роботи за змістом фахових («Анатомія», «Гістологія», «Фармакологія») і

Рис. Модель англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів

лінгвістичних дисциплін («Латинська мова», «Українська мова (за професійним спрямуванням)»). Майбутні лікарі перекладали медичні тексти англійською мовою («Інфаркт міокарду: причини, симптоми, лікування», «Нефрит», «Виразка шлунка: прояви, лікування» тощо), англійські медичні тексти перекладали українською мовою.

У процесі вивчення навчальних дисциплін лінгвістичного й фахового спрямування майбутні лікарі залучалися до виконання англомовних тематичних завдань і вправ з лінгвістичних і профільних дисциплін, наявних в експерименті («Переклади текст «Пневмонія», «Харчове отруєння»), «Заповни рецепт пацієнту», «Заповни таблицю англійською мовою», «Хто швидше?», «Знайди помилки»), були задіяні у фонетичних, лексичних іграх, професійних ситуаціях («На прийомі у лікаря», «Хірург», «У терапевта»), лексичному конкурсі «Крилаті медичні фрази англійською мовою» тощо. На діяльнісному етапі було впроваджено педагогічну умову «Інтеграція фахових та лінгвістичних (англомовної спрямованості) дисциплін в освітньому процесі медичного ЗВО».

На комунікативно-тренувальному етапі зі студентами було проведено низку практичних занять і тренінгів англійською мовою з елективного курсу «Англомовно спрямована професійно-мовленнєва діяльність лікаря». На практичному занятті з теми «Професійний портрет лікаря» проведено вправи «Мій емоційний стан», «Вгадай емоцію», «Роздратований пацієнт», «Іпохондричний пацієнт», «Недовірливий пацієнт», «Демонстративний пацієнт» «Мудрий пацієнт – молодий лікар», «Новий асистент» та ін. Було організовано дискусії й круглі столи з таких тем: «Нетрадиційна медицина: шкода чи користь?» («Alternative medicine: harm or benefit»), «Щеплення – за і проти» («Inoculation – for and against»), «Чи повинен лікар зголошуватися на евтаназію?» («Should a doctor report euthanasia?»), у ході яких майбутні лікарі повинні були відповісти на запитання: «Що спонукало Вас до вибору професії лікаря?». Майбутні лікарі самостійно створювали ситуації діалогу лікаря з пацієнтами, які перебували в різному стані. Студентам медичного закладу вищої освіти пропонувалися картки з описом певних характеристик поведінки пацієнта, за якими вони повинні були визначити можливі причини такого стану і побудувати відповідний діалог.

На комунікативно-тренувальному етапі майбутніх лікарів було задіяно до самостійної роботи з ресурсом від Oxford University Press (ємний за наповненням сервіс, який містить віртуальні підручники з медичної англійської мови: Medicine 1, Medicine 2, Nursing 1, Nursing 2); ресурсом «Інтерактивна

анатомія» від InnerBody), що передбачає вільний доступ, візуалізацію термінів англійською мовою: симптоми, причини, способи лікування та профілактики великої кількості хвороб. На цьому етапі було реалізовано педагогічну умов «Створення розвивального англомовного середовища професійного спрямування в медичному ЗВО».

Стрижневою формою роботи на рефлексійно-оцінному етапі виступив клуб англійської мови «Англійська мова без кордонів», до якого залучалися й іноземні студенти. На засіданнях клубу було проведено серію круглих столів «Подорожуючи світом» (різні англомовні країни), прес-конференції «Видатні лікарі світу», «Сучасна медицина: знахідки і перспективи»; комунікативні тренінги «Стратегії полімовного спілкування», «Броунівський рух», «Руки і мова лікаря». Крім того, на практичних заняттях студентам медичного закладу вищої освіти пропонувалося скласти есе з тем: «Моя професія – лікар», «Мій друг – лікар», «Моє професійне майбутнє» та інші з метою з'ясування сформованості самооцінки і взаємооцінки майбутніх лікарів. На цьому етапі було реалізовано педагогічну умову «Залучення майбутніх лікарів у процесі навчання до активної англомовно спрямованої професійно зорієнтованої діяльності».

По завершенні формувального етапу експерименту було здійснено прикінцевий зріз щодо визначення ефективності моделі, педагогічних умов та експериментальної методики англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти (див. табл.).

Таблиця

Порівняльні дані рівнів сформованості англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів на констатувальному й прикінцевому етапах експерименту

Група	Етап дослідження	Рівні сформованості англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів, у %			
		Високий	Достатній	Задовільний	Низький
ЕГ	Констатувальний	10,14	14,86	37,84	37,16
	Прикінцевий	21,62	38,52	27,70	21,16
КГ	Констатувальний	11,18	15,13	38,16	35,53
	Прикінцевий	15,13	25,00	33,55	26,32

ЕГ – експериментальна група; КГ – контрольна група

Як свідчить таблиця, на прикінцевому етапі експерименту результати англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів виявилися такими: на високому рівні стало 21,62% студентів експериментальної (було 10,14%) і 15,13% – контрольної (було 11,18%) груп; достатній рівень засвідчили 38,52% респондентів експериментальної (було 14,86%) та 25,00% – контрольної (було 15,13%) груп; на задовільному рівні англомовної професійної підготовленості виявлено 27,70% студентів експериментальної (було 37,84%) і 33,55% – контрольної (було 38,16%) груп; на низькому рівні залишилося 12,16% майбутніх лікарів експериментальної (було 37,16%) та 26,32% – контрольної (було 35,53%) груп.

Отже, результати порівняльного аналізу кількісних та якісних показників сформованості англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів на початку й наприкінці експериментальної роботи засвідчили її результативність та довели ефективність запропонованих моделі, педагогічних умов та експериментальної методики англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти.

Для визначення достовірності одержаних результатів після формувального експерименту було висунуто статистичну гіпотезу H_1 : різниця між розподілами контрольної та експериментальної груп виявилася достовірною (зважаючи на точку максимально накопиченої розбіжності між ними). Після проведення експериментальної роботи було констатовано, що $\lambda_{\text{емп}} = 1,73$. Отже, $\lambda_{\text{емп}} > \lambda_{\text{кр}}$, що підтвердило гіпотезу H_1 . Емпіричний розподіл більший за $\lambda_{\text{кр}}$, тобто одержані результати в експериментальній групі після формувального етапу експерименту є статистично значущими. Отже, експериментальним шляхом встановлено і статистично підтверджено, що позитивна динаміка рівнів англомовної професійної підготовленості студентів експериментальної групи уможливується запровадженням розробленої експериментальної методики англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у процесі навчання в медичних закладах вищої освіти.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення і практичне вирішення проблеми англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у процесі навчання в медичних закладах вищої освіти. Розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено модель і методику

англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти.

1. Обґрунтовано історико-педагогічні, психолого-педагогічні та методичні аспекти досліджуваної проблеми, які базуються на трьох взаємопов'язаних концептах – теоретичному, методологічному (компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, контекстний підходи), технологічному.

2. Професійну підготовку визначено як цілеспрямований педагогічний процес, спрямований на озброєння майбутніх фахівців системою професійних знань, умінь і навичок, формування у них професійно значущих якостей особистості, які відповідають вимогам професії та сприяють успішному здійсненню професійної діяльності.

Підготовленість розглянуто як результат підготовки, складне полікомпонентне професійно-зорієнтоване утворення, що характеризує цілісність особистості з наявними у неї професійними знаннями, вміннями і навичками, ціннісними настановами та усталеною позитивною мотивацією на здійснення професійної діяльності.

Професійну підготовленість майбутніх лікарів тлумачимо як результат цілеспрямованої професійно-медичної підготовки, у процесі якої майбутній лікар набуває системи професійних знань, умінь і навичок, сформованих професійних якостей особистості, що зумовлені специфікою діяльності лікаря, здатністю надавати своєчасну медичну допомогу пацієнтам.

Англomовну професійну підготовку майбутніх лікарів потрактовано як цілеспрямований процес засвоєння ними англomовних лінгвістичних, соціокультурних, краєзнавчих, науково-медичних знань, специфічно медичних умінь і навичок, усвідомлення важливості професії лікаря, сформованих професійних якостей особистості, що дозволяють майбутнім лікарям вільно спілкуватись англійською мовою з пацієнтами, зарубіжними колегами, здійснювати міжкультурні (міжнародні) професійні контакти.

3. Англomовно спрямовану професійну діяльність майбутніх лікарів розуміємо як виявлення різних форм активності майбутніх лікарів як суб'єктів англomовно спрямованої професійної діяльності, що визначається соціально значущими результатами в медично-лікувальній сфері, відповідальність за які несе лікар (як суб'єкт цієї діяльності).

4. Англomовну професійну підготовленість майбутніх лікарів визначено як результат їхньої цілеспрямованої англomовної професійної підготовки в медичних закладах вищої освіти, складне полікомпонентне англomовне

професійно-зорієнтоване особистісне утворення зі сформованими специфічними професійними особистісними якостями, набутою системою наукових медичних знань, сформованих англомовних професійно-зорієнтованих мовленнєвих умінь і навичок, позитивно налаштованою мотивацією до майбутньої англомовної професійної діяльності, здатністю надавати лікарську допомогу пацієнтам у процесі міжособистісного спілкування як рідною, так і англійською мовами.

Виявлено компоненти (лінгвістичний, соціолінгвістичний, соціокультурний, прагматичний), критерії (мовний, перцептивно-мовленнєвий, інформаційно-мовленнєвий, інформаційно-відтворювальний) із відповідними показниками (обізнаність із медичною термінологією в межах англійської і латинської мов; здатність використовувати медичну термінологію в академічній і професійній сферах; обізнаність із граматичною будовою англійської мови; здатність практично застосовувати словотворчі моделі, словозмінні форми, реалізовувати англомовні вислови за різними типами зв'язку на основі лексичного матеріалу; обізнаність із фонетичною системою англійської мови, здатність коректно вимовляти мовні одиниці; здатність сприймати медично зорієнтовану англомовну інформацію на слух; здатність читати (сприймати) професійно спрямовану інформацію з англомовних паперових та електронних джерел; здатність орієнтуватися в умовах спілкування англійською мовою і відповідно до них планувати мовлення; забезпечувати зворотний зв'язок і добирати адекватні засоби передавання змісту професійно спрямованої англомовної інформації; здатність передавати на письмі професійно зорієнтовану інформацію англійською мовою; здатність письмово оформлювати професійну англомовну документацію (медичні картки, історії хвороб, рецепти тощо). Схарактеризовано рівні англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів (високий, достатній, задовільний, низький).

5. Визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів: мотиваційна усталеність та усвідомлення необхідності майбутніми лікарями вивчення англійської мови для подальшої професійної комунікації; інтеграція фахових та лінгвістичних (англомовної спрямованості) дисциплін в освітньому процесі медичного закладу вищої освіти; створення розвивального англомовного середовища професійного спрямування в медичному ЗВО; залучення майбутніх лікарів у процесі навчання до активної англомовно спрямованої професійно зорієнтованої діяльності.

6. Розроблено й апробовано модель (мотиваційний, діяльнісний, комунікативно-тренувальний, рефлексійно-оцінний етапи) та експериментальну методичку англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти. Реалізації педагогічної умови «мотиваційна усталеність та усвідомлення необхідності майбутніми лікарями вивчення англійської мови для подальшого професійного спілкування» на мотиваційному етапі сприяли лекції-візуалізації, проблемні лекції, бесіди, лекції-діалоги, лекції-полілоги, круглий стіл «Для чого потрібна лікарю англійська мова?», «Національність і віросповідання пацієнта: чи є специфіка у його лікуванні», тренінг «Англomовні комунікативні моделі взаємодії лікаря з пацієнтом», проблемні ситуації «Терміновий виклик лікаря», «Іншомовний пацієнт: як діяти?» тощо.

На діяльнісному етапі студентів медичного закладу вищої освіти було залучено до англomовно спрямованої роботи за змістом фахових і лінгвістичних навчальних дисциплін. Було використано англomовні тематичні завдання і вправи («Переклади текст «Пневмонія», «Харчове отруєння», «Заповни рецепт пацієнту», «Заповни таблицю англійською мовою», «Хто швидше?», «Знайди помилки»), фонетичні, лексичні ігри, професійні ситуації («На прийомі у лікаря», «Хірург», «У терапевта»), лексичний конкурс «Крилаті медичні фрази англійською мовою» тощо. Було впроваджено педагогічну умову «Інтеграція фахових та лінгвістичних (англomовної спрямованості) дисциплін в освітньому процесі медичного ЗВО».

На комунікативно-тренувальному етапі було проведено низку практичних занять і тренінгів англійською мовою з елективного курсу «Англomовно спрямована професійно-мовленнєва діяльність лікаря», вправи («Мій емоційний стан», «Вгадай емоцію», «Роздратований пацієнт», «Мудрий пацієнт – молодий лікар», «Новий асистент» тощо), дискусії й круглі столи («Нетрадиційна медицина: шкода чи користь?», «Щеплення – за і проти» «Чи повинен лікар зголошуватися на евтаназію?»), клінічні ігри «Виклик швидкої допомоги», «Приймальне відділення», «На прийомі в лікаря», «Обхід», «Палатний лікар», «Лікар – лікар», «Лікар – медсестра», «Консиліум»; рольові ігри «Мудрий пацієнт – молодий лікар», «Розбір польотів», «Розвели на гроші», «Важний пацієнт», «Новий асистент» тощо. Реалізовано педагогічну умову «Створення розвивального англomовного середовища професійного спрямування в медичному ЗВО».

На рефлексійно-оцінному етапі стрижневою формою роботи виступив клуб англійської мови «Англійська мова без кордонів», до якого залучалися й іноземні студенти медичних закладів вищої освіти; проведено серію круглих

столів «Подорожуючи світом» (різні англомовні країни), прес-конференції «Видатні лікарі світу», «Сучасна медицина: знахідки і перспективи», комунікативні тренінги «Стратегії полімовного спілкування», «Броунівський рух», «Руки і мова лікаря» тощо. Було реалізовано педагогічну умову «Залучення майбутніх лікарів у процесі навчання до активної професійно спрямованої англомовної діяльності».

7. Реалізація моделі й експериментальної методики англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти з поетапним упровадженням визначених педагогічних умов дозволило отримати суттєві позитивні зміни в експериментальній групі на відміну від контрольної. Так, на високому рівні англомовної професійної підготовленості стало 21,62% студентів медичного закладу вищої освіти експериментальної групи (було 10,14%) і 15,13% – контрольної групи (було 11,18%). Достатній рівень засвідчили 38,52% респондентів експериментальної групи (було 14,86%) та 25,00% – контрольної групи (було 15,13%), на задовільному рівні виявлено 27,70% студентів експериментальної групи (було 37,84%) і 33,55% – контрольної групи (було 38,16%). На низькому рівні залишилося 12,16% майбутніх лікарів експериментальної групи (було 37,16%) та 26,32% – контрольної групи (було 35,53%).

Експериментальним шляхом встановлено і статистично підтверджено, що позитивна динаміка рівнів англомовної професійної підготовленості студентів експериментальної групи уможливорюється запровадженням розробленої експериментальної методики англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у процесі навчання в медичних закладах вищої освіти. Дієвість запропонованих моделі й експериментальної методики підтверджено застосуванням λ -критерію Колмогорова-Смирнова ($\lambda_{\text{емп}} > \lambda_{\text{кр}}$).

Перспективи подальших наукових пошуків убачаємо в дослідженні проблеми міжмовної комунікації майбутніх лікарів з різних країн і континентів у полікультурному соціумі України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Русалкіна Л. Г. Теоретико-методичні засади англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів : моногр. Одеса : ФОП Бондаренко О. М., 2019. 240 с.

Публікації у наукових фахових виданнях України

2. Русалкіна Л. Г. Дієве засвоєння знань у процесі іншомовної підготовки майбутніх лікарів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 2. Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2016. С. 65–68.

3. Русалкіна Л. Г. Професійна підготовка майбутніх лікарів у педагогіці вищої школи. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи* : зб. наук. праць. Київ. 2016. Вип. 2 (17). С. 64–68.

4. Русалкіна Л. Г. Характеристика іншомовних комунікативних умінь професійного спілкування лікарів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 6 (113). Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2016. С. 124–127.

5. Русалкіна Л. Г. Ретроспективний аналіз розвитку і становлення професійної підготовки лікарів в Україні. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 2 (115). Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2017. С. 90–94.

6. Русалкіна Л. Г. Особливості навчання майбутніх лікарів іноземної мови в немовному вищому навчальному закладі. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. ІПТО НАПН України. К. : ІПТО НАПН України, 2017. Випуск 12. С. 94–97.

7. Русалкіна Л. Г. Контекстний підхід у процесі професійної підготовки майбутніх лікарів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 3 (116). Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2017. С. 65–68.

8. Русалкіна Л. Г. Комунікативно-діяльнісний підхід як невід’ємний складник іншомовної підготовки майбутніх лікарів. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи* : зб. наук. праць. Київ. 2017. Вип. 2 (19). С. 70–75.

9. Русалкіна Л. Г. Іншомовна компетенція як складник професійної підготовки майбутніх лікарів. *Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика* : зб. наук. праць. Київ. 2018. Вип. 2 (19). С. 25–32.

10. Русалкіна Л. Г. Педагогічні умови англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогіка*. 2018. Випуск 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2018_1_14.

11. Русалкіна Л. Г. Специфіка іншомовної професійної підготовки майбутніх лікарів в умовах закладів вищої освіти. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової. № 3 (62), вересень 2018. Т. 2. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. С. 278–283.

12. Русалкіна Л. Г. Критеріальний підхід до англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Випуск № 4 (63). Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. С. 128–131.

13. Русалкіна Л. Г. Результати впровадження експериментальної методики англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 5 (124). Одеса. 2019. С. 87–90.

14. Русалкіна Л. Г. Особливості впровадження спецкурсу з англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 1 (126). Одеса. 2019. С. 101–108.

15. Русалкіна Л. Г. Характеристика англomовної професійно-мовленнєвої діяльності майбутніх лікарів. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 6 (125). Одеса. 2019. С. 32–36.

16. Русалкіна Л. Г. Інтеграція фахових і лінгвістичних дисциплін як педагогічна умова якісної англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін.* Випуск 42. КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. С. 136–142.

17. Русалкіна Л. Г. Мотиваційні чинники англomовної професійної підготовленості майбутніх лікарів. *Науковий вісник Південноукраїнського*

національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Випуск 2 (127). Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2019. С. 120–124.

18. Русалкіна Л. Г. Застосування середовищного підходу в процесі англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал*. Вип. № 16. Т. 1. Одеса. 2019. С. 124–127.

19. Русалкіна Л. Г. Комунікативно-тренувальний етап формувального експерименту з англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів. *Науково-методичний журнал «Освіта та розвиток обдарованої особистості»* № 3 (74), Київ. 2019. С. 39–43.

Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав

20. Русалкіна Л. Г. Застосування компетентнісного підходу у процесі навчання англійської мови студентів медичних вишів *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, VI (30), Issue: 184, 2018 Dec. С. 27–30.

21. Русалкіна Л. Г. Integration of professional and linguistic disciplines of foreign-language orientation in the educational process of higher medical schools. *European Journal of Humanities and Social Sciences. Scientific journal*. № 6. 2018. С. 93–96.

22. Русалкіна Л. Г. The use of multimedia technologies as means of improvement in the process of English language training of future doctors. *Konteksty Pedagogiczne* 2 (11). 2018, С. 55–63.

23. Русалкіна Л. Г. Pedagogical factors of English language professional training of future doctors. *Journal of Applied Linguistic and Intercultural Studies (JALIS)*, Issue 2, 2019. Ruse (Bulgaria). С. 15–25.

Опубліковані праці апробаційного характеру

24. Русалкіна Л. Г. До питання про іншомовну комунікативну компетенцію майбутніх лікарів. *Гуманітарна складова у світлі сучасних освітніх парадигм*. М-ли Всеукр. дистанційної науково-практичної конференції Харків, 2016. С. 262–263.

25. Русалкіна Л. Г. До питання про професійний розвиток особистості. *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи: М-ли I всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*. Полтава, 2016. С. 189–191.

26. Русалкіна Л. Г. Творчий підхід у професійному розвитку майбутнього лікаря. *Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти*. Збірник

наукових доповідей II міжнародної науково-практичної конференції. Одеса, 2016. С. 126–129.

27. Русалкіна Л. Г., Гожелова Н. М. Застосування комунікативного підходу в навчанні іноземних мов у медичному ВНЗ. *Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти*. Збірник наук. доповідей III міжнародної науково-практичної конференції. Варшава, 2016. С. 95–96.

28. Русалкіна Л. Г., Гожелова Н. М. Формирование мотивации к изучению иностранных языков у студентов медицинского вуза. *Лінгвістична підготовка студентів нефілологічних спеціальностей вищих навчальних закладів у контексті Болонського процесу та Загальноєвропейських рекомендацій з вивчення, викладання та оцінювання мов*. М-ли VII міжнародної науково-методичної конференції. Одеса, 2016. С. 255.

29. Русалкіна Л. Г. Деякі аспекти іншомовної підготовки студентів медичного ВНЗ. *Лінгвістична підготовка студентів нефілологічних спеціальностей вищих навчальних закладів у контексті Болонського процесу та Загальноєвропейських Рекомендацій з вивчення, викладання та оцінювання мов*: М-ли VIII міжнародної науково-методичної конференції. Одеса, 5–6 жовтня 2017 р. С. 286.

30. Русалкіна Л. Г. Формування англомовної професійно зорієнтованої підготовки майбутніх лікарів *Трансформаційні процеси в освіті та медицині: вітчизняний та зарубіжний контекст*: м-ли Міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль, 12–13 жовтня 2018 р. С. 197–199.

31. Русалкіна Л. Г. Тест як різновид контролю на занятті з іноземної мови в медичному ЗВО. *Актуальні питання вищої медичної освіти в Україні (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку)*: М-ли XV всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Тернопіль, 17–18 травня 2018. С. 257.

32. Русалкіна Л. Г. Реалізація експериментальної моделі професійної англомовної підготовки майбутніх лікарів. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультлінгвальному просторі*: М-ли всеукраїнської наукової конференції. Вінниця, 22 листопада 2018 р. С. 154–157.

33. Русалкіна Л. Г. Модель експериментального дослідження англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів. *Формування сучасної концепції викладання природничих дисциплін у медичних освітніх закладах*: М-ли XI міжрегіональної науково-методичної інтернет-конференції. Харків, 6–7 грудня 2018 р. С. 77–78.

34. Русалкіна Л. Г. До питання гендерного аспекту комунікативної поведінки. *Українська культура XX–XXI століття: екзистенційний, компаративний та гендерний аспекти*: М-ли ІХ всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених. Одеса. Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. 8–9 листопада 2018 р. С. 128.

35. Русалкіна Л. Г. Роль мовних дисциплін у загальній концепції викладання в медичному закладі вищої освіти. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів*: М-ли ХХІ науково-практичної конференції з міжнародною участю, Дніпро (ДЗ «ДМА МОЗ України»). 12 квітня 2019 р. С. 140–142.

36. Русалкіна Л. Г., Гоželова Н. М. Напрями англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів. *Лінгвістична підготовка студентів нефілологічних спеціальностей вищих навчальних закладів у контексті Болонського процесу та Загальноєвропейських Рекомендацій з вивчення, викладання та оцінювання мов*: М-ли Х міжнародної науково-методичної конференції. Одеса, 3–4 жовтня 2019 р. С. 191–193.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

37. Русалкіна Л. Г. Використання ділових і рольових ігор у процесі навчання іноземної мови студентів медичних ВНЗ. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі*: зб. наук. праць. Вип. 26. Харків, 2015. С. 119–127.

38. Русалкіна Л. Г. Психологічні і вікові чинники у процесі навчання майбутніх лікарів англomовного спілкування. *Концептуальні засади професійного розвитку особистості в умовах євроінтеграційних процесів*: зб. наук. статей. Київ, 2015. С. 441–445.

АНОТАЦІЯ

Русалкіна Л. Г. Теоретико-методичні засади англomовної професійної підготовки майбутніх лікарів. На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України. Одеса, 2020.

У дисертаційному дослідженні розроблено й науково обґрунтовано методологічні концепти (компетентнісний, комунікативно-діяльнісний,

контекстний підходи) та теоретичні засади англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти; розкрито сутність і структуру феномену «англомовна професійна підготовленість майбутніх лікарів»; виявлено компоненти (лінгвістичний, соціолінгвістичний, соціокультурний, прагматичний), критерії (мовний, перцептивно-мовленнєвий, інформаційно-мовленнєвий, інформаційно-відтворювальний) із відповідними показниками (обізнаність із медичною термінологією в межах англійської і латинської мов; здатність використовувати медичну термінологію в академічній і професійній сферах; обізнаність із граматичною будовою англійської мови; здатність практично застосовувати словотворчі моделі, словозмінні форми, реалізовувати англомовні вислови за різними типами зв'язку на основі лексичного матеріалу; обізнаність із фонетичною системою англійської мови, здатність коректно вимовляти мовні одиниці; здатність сприймати медично зорієнтовану англомовну інформацію на слух; здатність читати (сприймати) професійно спрямовану інформацію з англомовних паперових та електронних джерел; здатність орієнтуватися в умовах спілкування англійською мовою і відповідно до них планувати мовлення; забезпечувати зворотний зв'язок і добирати адекватні засоби передавання змісту професійно спрямованої англомовної інформації; здатність передавати на письмі професійно зорієнтовану інформацію англійською мовою; здатність письмово оформлювати професійну англомовну документацію (медичні картки, історії хвороб, рецепти тощо). Схарактеризовано рівні англомовної професійної підготовленості майбутніх лікарів (високий, достатній, задовільний, низький).

У дослідженні визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів (мотиваційна усталеність та усвідомлення необхідності майбутніми лікарями вивчення англійської мови для подальшої професійної комунікації; інтеграція фахових та лінгвістичних (англомовної спрямованості) дисциплін в освітньому процесі медичного закладу вищої освіти; створення розвивального англомовного середовища професійного спрямування в медичному закладі вищої освіти; залучення майбутніх лікарів у процесі навчання до активної англомовно спрямованої професійно зорієнтованої діяльності).

Розроблено й обґрунтовано модель англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів у медичних закладах вищої освіти з відповідними етапами (мотиваційний, діяльнісний, комунікативно-тренувальний, рефлексійно-оцінний).

Уточнено поняття «професійна підготовка», «професійна підготовленість», «англомовна професійна підготовка», «англомовна професійна підготовленість», «англомовно спрямована професійна діяльність».

Розроблено діагностувальну та експериментальну методики англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів, елективний курс «Англомовно спрямована професійно-мовленнєва діяльність лікаря», програму засідань клубу англійської мови, комунікативного тренінгу; кейс-стаді, рольові й ділові ігри, вправи, ситуативні завдання, мовні ігри, подальшого розвитку набули теорія і методика англомовної професійної підготовки майбутніх лікарів.

Ключові слова: професійна підготовка, англомовна професійна підготовка, англомовна професійна підготовленість, педагогічні умови, англомовно спрямована професійна діяльність, медичні заклади вищої освіти, майбутні лікарі.

АННОТАЦИЯ

Русалкина Л. Г. Теоретико-методические основы англоязычной профессиональной подготовки будущих врачей. На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Министерство образования и науки Украины. Одесса, 2020.

В диссертационном исследовании разработаны и научно обоснованы методологические концепты (компетентностный, коммуникативно-деятельностный, контекстный подходы) и теоретические основы англоязычной профессиональной подготовки будущих врачей в медицинских учреждениях высшего образования. Раскрыты сущность и структура феномена «англоязычная профессиональная подготовленность будущих врачей»; выявлены компоненты (лингвистический, социолингвистический, социокультурный, прагматичный), критерии (языковой, перцептивно-речевой, информационно-речевой, информационно-воспроизводящий) с соответствующими показателями (работа с медицинской терминологией в рамках английского и латинского языков, способность использовать медицинскую терминологию в академической и профессиональной сферах, работа с грамматическим строем английского языка, способность практически применять словообразовательные модели, словоизменительные формы, реализовывать англоязычные высказывания с различными типами связи на основе лексического материала, работа с фонетической системой английского языка, способность корректно произносить языковые единицы, способность

воспринимать медико ориентированную англоязычную информацию на слух, способность читать (воспринимать) профессионально направленную информацию из англоязычных бумажных и электронных источников, способность ориентироваться в условиях общения на английском языке и в соответствии с ними планировать речь, обеспечивать обратную связь и подбирать адекватные средства передачи содержания профессионально направленной англоязычной информации, способность передавать на письме профессионально ориентированную информацию на английском языке, способность письменно оформлять профессиональную англоязычную документацию (медицинские карты, истории болезней, рецепты и т.п.).

Охарактеризованы уровни англоязычной профессиональной подготовленности будущих врачей (высокий, достаточный, удовлетворительный, низкий). В исследовании определены и научно обоснованы педагогические условия англоязычной профессиональной подготовки будущих врачей (мотивационная устойчивость и осознание необходимости будущими врачами изучения английского языка для дальнейшей профессиональной коммуникации; интеграция профессиональных и лингвистических (англоязычной направленности) дисциплин в образовательном процессе медицинского учреждения высшего образования, создание развивающей англоязычной среды профессиональной направленности в медицинском учреждении высшего образования; привлечение будущих врачей в процессе обучения к активной англоязычно направленной профессионально ориентированной деятельности). Разработана и обоснована модель англоязычной профессиональной подготовки будущих врачей в медицинских учреждениях высшего образования с соответствующими этапами (мотивационный, деятельностный, коммуникативно-тренировочный, рефлексивно-оценочный). Уточнены понятия «профессиональная подготовка», «профессиональная подготовленность», «англоязычная профессиональная подготовка», «англоязычная профессиональная подготовленность», «англоязычно направленная профессиональная деятельность».

Разработаны диагностическая и экспериментальная методики англоязычной профессиональной подготовки будущих врачей, элективный курс «Англоязычно направленная профессионально-речевая деятельность врача», программа заседаний клуба английского языка, коммуникативный тренинг; кейс-стади, ролевые и деловые игры, упражнения, ситуативные задачи, языковые игры. Дальнейшего развитие приобрели теория и методика англоязычной профессиональной подготовки будущих врачей.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, англоязычная профессиональная подготовка, англоязычная профессиональная

подготовленность, педагогические условия, англоязычно направленная профессиональная деятельность, медицинские учреждения высшего образования, будущие врачи.

RESUME

Rusalkina L. G. Theoretical and Methodical Principles of Professional English-language training of future doctors. Manuscript.

The dissertation for the scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of professional education. State institution «South Ukrainian national pedagogical University named after K. D. Ushinsky», the Ministry of education and science of Ukraine. Odessa, 2020.

In the dissertation the methodological concepts (competence, communicative activity, contextual approaches) and theoretical bases of the English language professional training of future doctors in medical higher schools are developed and scientifically substantiated. The phenomenon “English language preparedness of future doctors” was determined as the result of their purposeful English-speaking professional training in medical higher schools, a complex multicomponent English-speaking professionally oriented formation with the set specific professional and personal qualities, the acquired system of scientific medical knowledge, formed English speech abilities and skills, positive motivation for future English language professional activity, the ability to render medical assistance to the patients during interpersonal communication in both native and English languages.

The components (linguistic, sociolinguistic, socio-cultural, pragmatic), criteria (verbal, perception and speech, information and speech, reproduction of information) with corresponding indicators are specified, levels of English professional training of future doctors (high, sufficient, satisfactory, low) are characterized; the pedagogical conditions in English professional training of future doctors (motivational sustainability and awareness of the necessity of learning English for medical students aimed at future professional communication; integration of professional and linguistic (English orientation) disciplines in the educational process of higher medical schools; creating educational English professionally oriented medium at higher medical schools; attracting future doctors in the process of learning to active English professionally oriented activities) are defined and scientifically substantiated; the model of English-language training of future doctors at higher medical schools with corresponding stages (motivation, activity, communication training, reflexive evaluation) was developed and justified; the notions "professional training", "professional preparedness", "English language professional training", "English language professional preparedness", "English language professional activity" were clarified.

The diagnostic and experimental techniques of English language training of future doctors were developed, elective course "The doctor's English language professional speech activity" were developed".

Lectures-images, problem lectures, lectures-dialogues, lectures-polylogues, round table "Why does the doctor need English language?","Nationality and religion of the patient: is there a specificity in his treatment?", training on "English language communication models of doctor's and patient's interaction", problem situations "Medical emergencies", "Foreign patient: how to act?" etc. contributed to the realization of the pedagogical condition "motivational sustainability and awareness of the necessity of learning English for the further professional communication of future doctors" on the motivational stage. On the activity stage students were attracted to English-language work on the content of the professional and linguistic disciplines. English thematic tasks and exercises ("Translate the texts "Pneumonia", "Food poisoning", "Fill in the prescription to the patient," "Fill in the table in English", "Who is faster?", "Find the mistakes"), phonetic, lexical games, professional situations ("At the doctor's", "Surgeon", "At a general practitioner"), lexical competition "Medical catch phrases in the English language" etc. were used. The pedagogical condition "Integration of professional and linguistic (English oriented) disciplines in the educational process of medical high school" was implemented. On the communicative-training phase a few workshops and trainings in English language from the elective course "The doctor's English language professional speech activity", exercises ("My emotional state", "Guess the emotion", "Annoyed patient", "Wise patient vs young doctor", "New assistant", etc.), discussions and round tables ("Alternative medicine: harm or benefit?", "Vaccinations – for and against", "Euthanasia: my opinion") were conducted. The pedagogical condition "Creating of educational English-speaking environment professionally directed in higher medical school" was implemented. On reflection and evaluation stage the main form of work was organized by the English club "English without borders", which was attended by foreign students; the series of round tables "Travelling the world" (different English-speaking countries), a press conference "Outstanding doctors of the world", "Modern medicine: findings and prospects," communication trainings "the Strategy of multilingual communication", "Brownian motion", "Hands and speech of the doctor" and others were held. The pedagogical condition "Involving the future doctors in the process of learning to active professionally oriented English language work" was realized.

It was experimentally established and statistically confirmed that the positive dynamics of the levels of English-language professional training of students in the experimental group becomes possible due to the introduction of the developed experimental methodology of English-language professional training of future doctors in the process of training in higher medical schools. The validity of the proposed model

and experimental technique is confirmed by the application of the Kolmogorov-Smirnov λ -test.

Key words: professional training, English-language professional training, english language preparedness, pedagogical conditions, English language professional activity, medical universities, future doctors.

Підписано до друку 20.02.2020
Обсяг 1,9 друк. арк. Формат 60x90/16 Зам. № 1909/20.
Наклад 100 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М. О.
м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
т. +38 0482 35 79 76
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.